

Giriş

Musul Mal Başkatibi Hacı Rıfat Efendi Diyarbakır civarında vakı' Alıpınar nam karyede kain bir handa vuku' bulan ikamet-i hengamda biri on altı ve diğeri on iki yaşında olub ifade-yi vakı'asına göre cariye olarak nezdinde bulunan iki kızın birisi bir gün firar ederek Diyarbakır mütemekkinlerinden bir Müslüman hânesine iltica ve kendüsüyle kız karındaşının Yezidi olduklarını ve vâlideyninin hânesinden cebren alındıklarını beyan etmiş ise de efendi-i mûmâileyh merkumenin iltica eylediği hâneyi bi't-tahkik ve hakkında mu'amele-i şedide icra etmeyeceğini va'ad ile istirdâd eylemiş olduğu halde han-ı mezkûr halî kaldığı gibi merkumenin ağzını bez ile tıka-yub iki kollarını kırıncaya kadar şediden darb ve salb etdikden sonra henüz helak olmadığını görünce kâmilen ihnâk eylemiş olduğu merkumenin kız karındaşı efendi-i mûmâileyhin ihafesinden ve kız karındaşının düçâr olduğu hal-i feci'e giriftar olmak korkusundan ağız açmağa cesaret edemeyüb efendi-i mûmâileyh ise derhal merkume kızın kendü kendüsü helak ettiği ni ilan ile defni için karye-i merkume ahâlisinden birini celb etmiş ve merkumenin bir kaç kişi tarafından mu'ayene olunduktan sonra defn olunmuş idüğü keyfiyet-i hükümet-i mahalliyenin mesmu'ı olduğu gibi efendi-yi mûmâileyh tevkif kılınmış ise de hakkında mu'amele-yi ri'ayetkârane icra olunmakta olduğu istihbar olunmaktan naşi keyfiyet-i Meclis-i Vâlâ'ya lede'l-havâle efendi-i mûmâileyin böyle gaddârâne ve bi-insâfâne hareketle mezbûreyi idam eylemesi ve bunlar ahrârdan olup da ebeveyni yanından cebren alınması sahîh ise kendüsine pek büyük töhmet ve cinâyet olarak bade't-tahkîk muhakemesi icrâ ile hakkında mücâzât olunması lâzım geleceğinden ve zât-ı mâdde ise itinâyâ şâyân bulunduğundan bu maddenin kemâl-i tedkîk ve ehemmiyetle tahkikatı icrâ olunarak efendi-i mûmâileyhin şu fezahata ibtidârî tahakkuk eder ise hemân mürâfaa ve muhakemesinin bi'l-ifa keyfiyât-i mütebeyyinenin ve bir de bu kurâların ahvâlinin bâ-mazbata izahan ve serîan izhâsı hususunun savb-ı düstûrilerine bildirilmesi tezekkür olunmuş olmağla ol vechile iktizasının sürat-i icrâ ve inhâsı hususuna himmet eylemeleri siyâkında şukka¹

Ezidi cariyesini öldüren Musul Mal Başkatibi Hacı Rıfat Efendi hakkında hazırlanan 1276 tarihli bu tutanak Osmanlı ve İngiliz Devlet Arşivi'nde yapılan araştırma esnasında konunun esasına ilişkin verilebilecek en iyi örneklerin başında gelmektedir. İki kız kardeş Rıfat Efendi tarafından alıkonul-

1 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A.}MKT.UM. Dosya no: 393 Gömlek no: 1 (05/B/1276 (Hicri))

muş, sonrasında içlerinden biri evden kaçıp tanımadığı bir aileye sığınmış ve Rıfat Efendi tarafından bulununca da *ağzımı bez ile tıkayub iki kollarımı kırın-caya kadar şediden darb ve salb etdikden sonra henüz helak olmadığımı gör-ünce* de intihar süsü verilerek asılmıştır. Tüm bunlar olurken *efendi-i mûmâileyhin ihafesinden ve kız karındaşının dûçâr olduğu hal-i feci'e giriftar olmak korkusundan ağız açmağa cesaret* edemeyen diğer kız kardeş ise susmuştur. Eldeki *Osmanlı ve İngiliz Arşivinde (Y)Ezidiler ve Bibliyografya* başlıklı bu çalışma iki genç kızın yaşadığı derdin ortaya konulmasına hizmet etmektedir. Bu sebeple hazırlanan önsözün amacı belgeleri tek tek veya topluca değerlendirmeye tabi tutmak değil, belgelerin arka planında yatan ve bu belgeleri var eden zemini hazırlayan olayların neler olduğunu az da olsa ortaya koymaktır.